

XORIJIY TIL O'RGANISHDA MADANIYATLARARO MULOQOT KOMPETENSIYASINING AHAMIYATI

Abdiyeva V.A. ¹

Annotatsiya:

Ushbu maqolada madaniyatlararo muloqot kompetentsiyasining chet tilini o'rganishda muhim ahamiyatga ega ekanligi ta'kidlanmoqda. Mazkur kompetentsiyani rivojlantirish til o'rganish jarayonini yanada samarali qiladi, chunki bu talabalarni madaniy kontekstlarni yaxshiroq tushunishga, xatoliklardan saqlanishga va tilning xususiyatlarini chuqurroq anglashga yordam beradi.

Kalit so'zlar: Kompetensiya, lingvistika, muloqot, metod, til, tajriba, fikr.

So'nggi tadqiqotlar, madaniyatni o'rganishning xorijiy til o'rganish tajribasining muhim qismi ekanini tushunishning sabablari bo'yicha olib borilgan tadqiqotlar, bu masalaning lingvistika sohasida dolzarbligini va shu sababli madaniyatlararo muloqot kompetentsiyani bir vaqtda o'rgatish zarurligini isbotlagan. Ushbu tadqiqotlar, shuningdek, xorijiy til o'rganishda ijtimoiy-madaniy kontekstning ahamiyatini va xorijiy til o'rganuvchilarida madaniyatlararo muloqot kompetentsiyani rivojlantirish uchun zarur bo'lgan o'zaro muloqotlarni ta'kidlagan. Xorijiy til o'rganish bo'yicha nazariy tadqiqotlarda ko'pincha madaniy kompetensiya, madaniyatlararo o'lchov, madaniyatlararo muloqot kompetensiya kabi atamalar ishlatiladi va xorijiy til o'rganish jarayonida madaniyatlarni tushunish va madaniy muloqotni o'rganishning ahamiyatiga doimiy ravishda murojaat qilinadi.

Madaniyatlararo muloqot kompetentsiyasining ahamiyati xorijiy tillar sohasi doirasida alohida ta'kidlanadi, chunki til, fikrlarni, bilimlarni, g'oyalarni, hissiyotlarni va voqealarni yetkazish va almashish vositasi sifatida qaraladi.

Schmidtga ko'ra, til va madaniyat o'rtasida ikki tomonlama munosabat mavjud. Tilni ishlatish madaniyat bilan bog'liq bo'lib, chet el madaniyatlari ustunlik qiladi; shuning uchun grammatikaning asosiy tamoyillari va leksikaga tanish bo'lishdan tashqari, ma'lum bir nutq va madaniyat jamoasining tilga oid bo'lmagan (extra-linguistic) omillari bilan ham tanish bo'lish zarur. Til va madaniyat bir-birini to'ldiradi, shuning uchun ularni teng ravishda o'rganish muhimdir, chunki madaniyatlararo muloqot maqsadida tilni tizim sifatida, shuningdek, maqsadli til va madaniyatga xos madaniy qadriyatlarni tushunish zarur [3,140].

Sercu xorijiy til dasturiga madaniyatlararo maqsadlarni kiritishni til o'qitish bilan cheklanmasligi kerakligini ta'kidladi, chunki bu turli masalalarga ta'sir qiladi. U shuningdek, xorijiy tilni o'rganish, aniqlik bo'yicha, madaniyatlararo jarayon bo'lib, bu jarayonda ikkita madaniyat uchrashadi va o'zaro kelishuvga erishish zaruriyatini keltirib chiqaradi, chunki xorijiy til sinfida o'rganuvchilarni o'z madaniyatidan farq qiluvchi bir dunyo bilan tanishtiradi [4,115].

Madaniyatlararo kompetensiya haqida mashhur olimlar tomonidan ta'riflanganidek, bu shaxslarning o'z madaniyatlari, etnikati, tili yoki boshqa muhim farqlari bo'lmagan boshqa odamlar bilan samarali muloqot qilish va bog'lanish qobiliyatidir. Madaniyatlararo kompetensiya – bu xorijiy tilni o'rganayotgan shaxsning keng qobiliyatining bir qismi bo'lib, u boshqa madaniyatlardan kelgan odamlarning harakatlari, munosabatlari va kutishlariga javob bera olish va moslashuvchanlik qobiliyatini aniqlaydi. Til o'rganuvchilari o'zining madaniyatlar o'rtasidagi vositachilik jarayonida barqarorlashtirish va boshqalarga ham o'z identifikatsiyasini barqarorlashtirishga yordam berish qobiliyatiga ega bo'lishi kerak. Madaniyatlararo muloqot kompetentsiyaning til o'rganuvchilari uchun muhimligi shundaki, ko'plab madaniy motivatsiyalangan xatti-harakatlar odamlar tomonidan ongsiz ravishda amalga oshiriladi; o'rganuvchilar bu haqda xabardor bo'lishi kerak, chunki bu ularning tahlil qilinmagan yoki aniqlanmagan xabarlarni yaxshiroq tushunishlariga yordam beradi va ularga yashirin bo'lishi mumkin bo'lgan ko'plab ma'nolarni ochib beradi.

¹ Abdiyeva Vazira Ashurovna, Samarqand davlat chet tillar instituti tayanch doktoranti

Byram ta'kidlaganidek, boshqa mamlakatlar va hududlardagi ijtimoiy guruhlar tomonidan qabul qilingan umumiy qadriyatlar va e'tiqodlarni bilish, masalan, diniy e'tiqodlar, tabular, taxmin qilingan umumiy tarix – madaniyatlararo muloqot kompetensiyasi uchun zarurdir. Har bir tilga xos lingvistik va madaniy kompetensiyalar boshqa tilni bilish bilan o'zgaradi va madaniyatlararo anglashuv, malaka va bilimlarni rivojlantirishga yordam beradi. Bu, shaxsning boy, murakkab shaxsiyatini shakllantirish va keyingi til o'rganish qobiliyatini oshirish, yangi madaniy tajribalarga nisbatan ochiqqligini kuchaytiradi. Uning tadqiqotlari til va madaniyat o'rtasidagi munosabatlarni o'rganish va bu natijalarni xorijiy til ta'limida madaniyatlararo muloqot kompetensiyasini o'rganishning ahamiyatini yo'naltirish uchun ishlatish bilan rivojlandi [1,156-158].

Ikkinchi va xorijiy til o'rganishda madaniyat tilning madaniy hodisa sifatida ishlatilishi va fikrlar yoki tajriba almashish uchun qo'llanilishini ko'rsatadi. Til va madaniyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik shundaki, agar tilning madaniy muhitini va ijtimoiy xatti-harakatlarini to'g'ri tushunmaslik, bu til muloqotida noto'g'ri talqinlarga va tushunmovchiliklarga olib kelishi mumkin. Til faqat ma'lumot yuborish yoki olishdan iborat emas, balki u ma'lum bir madaniy kontekstda ijtimoiy xatti-harakat sifatida ham xizmat qiladi. Xorijiy yoki ikkinchi til o'rganuvchilari uchun muayyan kontekstda to'g'ri talqin qilish va muloqot qilishda murakkab qiyinchiliklar mavjud.

Biroq, madaniyatni tushunish nafaqat muloqotdagi kompetensiyani rivojlantiradi, balki madaniyatlararo muloqotda tilni qanday ishlatishni anglash bo'yicha ongini oshiradi. Madaniyatlararo muloqotdagi kompetensiya – bu tilni madaniy jihatdan turlicha kontekstlarda muloqot qilishda yuzaga keladigan asosiy masalalarni tushunish qobiliyatidir. Madaniy farqlar ijtimoiy tashkilotga bog'langan turli ma'nolar va qadriyatlarni olib keladi, bu esa madaniyatlararo muloqotda ishtirok etayotgan gapiruvchilardan katta darajada tushunishni talab qiladi. Buning ustiga, madaniyatlararo muloqotda muloqot qobiliyatlarini rivojlantirish, madaniy jihatdan xilma-xil kontekstlarda uzatilgan ma'nolarni anglash uchun yuqori darajadagi muloqot qobiliyatlarini talab qiladi.

Bundan tashqari, madaniyatlararo muloqot bo'yicha tadqiqotlar nafaqat kompetensiyaning rolini belgilaydi, balki mazmunli muloqot uchun madaniy anglashni tushunishni ham tavsiya qiladi. Kimning fikriga ko'ra, madaniyatlararo muloqotdagi asosiy muammolar madaniy farqlar, notanishlik va shaxslar o'rtasidagi muvofiqliksizlikdir. Ingliz tilining jahon va madaniyatlararo muloqotda o'rni o'qituvchilar va o'quvchilarga turli masalalar va chaqiriqlarni keltirib chiqaradi. Tilshunoslik bilimlarini egallash muloqot uchun zarur bo'lsa-da, maqsadli tilning madaniy kontekstiga ko'proq e'tibor qaratish lozim. Bu esa, o'z ishtirokchilari uchun aniq maqsadga yo'naltirilgan jamiyatning madaniy namunalarini, me'yorlarini va qadriyatlarini bilishni anglatadi. Shunday qilib, madaniyatlararo muloqot kompetensiyasiga erishish muloqot kompetensiyasining rivojlanishini talab qiladi [2,269-275].

Madaniyatlararo muloqot vaziyatlarining turli xil shakllari mavjud bo'lib, ularda ishtirokchilardan muloqotning madaniy kontekstiga muvofiq ravishda to'g'ri harakat qilish kutiladi. Muloqotning ushbu xulq-atvor jihati insonning yangi madaniyatlarga moslashish qobiliyatiga katta ta'sir ko'rsatadi. Insonning yangi an'analarga moslashish qobiliyati, madaniyatlararo muloqotda noaniqlikni oldini olish uchun qanday harakatlar qilish kerakligini ko'rsatadi. O'qitish maqsadi chet tilida muloqot qilish qobiliyatini rivojlantirish bo'lib, chet tilini o'qitishning mazmuni muloqot kompetensiyaning quyidagi barcha tarkibiy qismlarini shakllantirish va rivojlantirishga qaratilgan: tilni bilish, tilga oid madaniy bilimlar va mamlakatshunoslik. Ko'plab ishlarida kompetensiya tushunchasi shaxsning amaliy faoliyatni bajarishdagi intellektual va shaxsiy qobiliyati sifatida aniqlanadi, A.A.Yaxshiyev esa kompetensiyani bilimlar va ko'nikmalar shaklida berilgan qobiliyatning mazmuniy tarkibi sifatida ta'riflaydi [1,3].

Madaniyatlararo kompetensiya mavzusi so'nggi yillarda tobora muhimroq bo'lib bormoqda: globalizatsiya va kompaniyalar, tashkilotlar va shaxslar o'rtasidagi xalqaro aloqalar muvaffaqiyatli muloqot qilish qobiliyatini talab qiladi. Asosiy ehtiyojlar sezgirlik va o'zini anglashdan iboratdir: boshqalar xulq-atvori va fikrlash usullarini tushunish, shuningdek, o'z nuqtai nazarini to'g'ri va aniq ifodalash, tushunish va hurmatga sazovor bo'lish maqsadida, imkon bo'lsa, moslashuvchan bo'lish va zarur bo'lsa, aniq va shaffof bo'lish.

Hofstede madaniyatlararo tushunmovchiliklarni kam baholangan muammolar deb ta'kidladi. U madaniyatlararo farqlarni anglash va asosiy va umumiy madaniy o'zgaruvchilarni bilish, chegaralar bo'ylab samarali muloqot qilish san'atini osonlashtiradi, deb hisoblagan. Madaniyatlararo muloqot kompetensiya – bu boshqa madaniyatdagi odamlar bilan muvaffaqiyatli muloqot qilish qobiliyatidir. Ushbu qobiliyat yoshligidan mavjud bo'lishi mumkin yoki iroda va malaka orqali rivojlanishi va takomillashishi mumkin. Muvaffaqiyatli madaniyatlararo muloqotning asoslari – bu hissiy kompetensiya va madaniyatlararo sezgirlikdir. Madaniyatlararo muloqot kompetensiyani yaxshilashning maqsadi shundaki, odamda bu qobiliyat yoki uning potentsiali mavjudligini aniqlashdir. Madaniyatlar faqat qit'alar yoki davlatlar o'rtasida emas, balki bir xil kompaniya yoki hatto oila ichida ham farq qilishi mumkin: har bir insonning o'z tarixi, o'z hayoti va shuning uchun ma'lum darajada o'z madaniy aloqasi – geografik, etnik, axloqiy, diniy, siyosiy, tarixiy mavjud.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- [1]. Ashur Yakhshiev and etc. *Journal of Internet Services and Information Security (JISIS). Modular Web-based Learning Model to Address Underdeveloped ICT Infrastructure for Smart E-learning Education System*. 2024.
- [2]. Byram O, *Teaching and Assessing Cultural Communicative Competence*. Clevedon: Multilingual Matters 2004.
- [3]. Kluckhohn F. *Variations in value orientations*. Westport CT: Green-wood Press, 1973
- [4]. Schmidt G. *Teaching Culture and Language for Specific Purposes*, Canberra: Applied Linguistics Association of Australia, 2000.
- [5]. Schmidt G. *Teaching Culture and Language for Specific Purposes*, Canberra: Applied Linguistics Association of Australia, 2000.
- [6]. Болтакулова Г. Ф. Синтаксическая дистрибуция темпоральных компонентов в английском и узбекском языках в сопоставительном аспекте //Ученый XXI века. – 2016. – №. 2-3.
- [7]. Mardonova S. Qadimgi Ingliz Tilidagi "Feorrian,(Ge) Witan" Yo 'Nalish Harakati Fe'llari Semantik Taraqqiyoti //Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit. – 2024. – C. 400-403.
- [8]. Raximjon o'g'li A. M. et al. *The Advantages Of Student-Based Lessons In Higher Education* //Fan va Tadqiqot Samaralari. – 2025. – T. 2. – №. 1. – C. 11-14.
- [9]. Yargulova D. Zamonaviy Asarlarda Makon Va Zamon Konseptsiyalarining Ifodalanishi //Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit. – 2024. – C. 117-118.
- [10]. Khaydarov E., Pardayeva A. *Integrated Teaching Of Listening And Reading: Importance And Issues* //Science and innovation. – 2023. – T. 2. – №. B12. – C. 478-482.
- [11]. Farruxovna, B. G., & Ashirovich, B. A. *Pedagogical and Psychological Factors in the Membership of Individual Interest in the System of Continuous Education*. JournalNX, 7(04), 388-391.
- [12]. Axtamova F. *Technology-Enhanced Language Learning In Teaching Foreign Languages* //Conference Proceedings: Fostering Your Research Spirit. – 2024. – C. 80-82.
- [13]. *The Impact of Communicative Approach on Developing Students` Speaking Skills*. RS Sharifovna American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education (2993-2769), 2 (10), 173-176.
- [14]. Ulashevna O. G. *Research On Methods Of Kinship Terms Analysis* //Western European Journal of Linguistics and Education. – 2025. – T. 3. – №. 03. – C. 25-29.
- [15]. Muxammatova M., Yusupova N. *Semantic features of adjectives in english and uzбек languages* //transforming education through scientific discovery. – 2025. – T. 1. – №. 1. – C. 50-55.